

ИГОР КОМЛЕНАЦ

ЗА ЛЕГИЈАТА ВО ВРЕМЕ НА РИМСКАТА РЕПУБЛИКА

Римската легија во првите години на републиката претставувала полупрофесионална милиција, која била организирана согласно реформата на Сервиј Тулиј, римскиот крал за кој се верува дека владеел околу 578-534г. и ги поделил римските граѓани според нивниот имотен статус. Граѓаните на Рим биле распределени во три народни собранија и тоа: куријатско (*comitia curiata*), кентуријатско (*comitia centuriata*) и трибутско собрание (*comitia tributa*). Кентуријата, претставувала основа според која се регрутирале легионерите во легиите. Па според тоа, регрутацијата во војската претставувала строго утврден систем кој налагал одредени задолженија за петте традиционални слоја во кои биле групирани римските граѓани. Иако знаеме дека Сервиј Тулиј ги поделил граѓаните според нивната имотна состојба сепак за раната фаза кентуријатското собрание, немаме сигурни податоци за раната република се служиме со разградениот систем од третиот век, а долеприкажаната табела сликовито ни дава опис како тоа изгледало:

Слоевеи	Имотна состојба	Кентурии
Витези	100.000 -->	12
Прв слој	100.000 -->	80
Втор слој	75.000-100.000	20
Трет слој	50.000-75.000	20
Четврти слој	25.000-50.000	20
Петти слој	12.500-25.000	30

Кентуријата била воена единица, составена од 100 легионери. Како што главниот товар од битките и војните паѓале на поимотните граѓани, така тие имале повеќе политички права, како што се гледа од табелата. Според имотната состојба на граѓанинот, било определено колку е тој должен на свој трошок да се опреми за потребите на војната. Секој граѓанин во зависност од имотниот слој, бил регрутиран во легијата и имал одредени должности. Граѓанинот кој бил способен за воена служба, бил должен да го пријави својот имот кај кензорот, кој во списоците бил запишувал како *assiduius*. Минималниот износ, потребен за граѓанинот да биде запишан во

списоците на слоевите изнесувал 4.000 аси. Доколку граѓанинот немал имот во толкава или поголема вредност за пријавување, тогаш во кентуријатските списоци бил запишуван како пролетар, категорија која го претставувала најсиромашниот слој на граѓаните. До втората пунска војна, минималниот износ изнесувал 11.000 аси, кога поради вонредно тешките услови, морало да се намали износот, се со цел да се привлечат поголем број на граѓани за служење во легиите. Со време овој износ се намалувал се повеќе, за до времето на Гај Мариј (107-100г.) да се сведе на 1.500 аса. За тоа како навистина стапувале легионерите во служба, за распоредот на нивната регрутација и за другите детали во врска со оваа тема, даден ни е сликовит опис во делото на Полибиј и неговата историја во шестата книга (превод на српски од М. Рицл).

Легијата во времето на кралството броела околу 3.000 легионери, додека во времето на републиката секоја легија била составена од барем 4.500 луѓе. Полибиј ни ја дава оваа бројка, додека Ливиј пишува за легии од по 5.000 па и повеќе легионери. Класичната слика за римската легија составена од 4.200 легионери и 300 коњаници преовладела како поточна.

За раниот период на републиката не располагаме со податоци за внатрешната организација на легијата, ниту за борбени формации. Погрешно е да се употребуваат современите воени термини за објаснување на легијата од типот на бригади, батаљони, дивизии и тн. па според тоа легијата во овој период ја третираме исклучиво како кохезиозна војска, која на бојното поле се распоредувала во едноставен распоред, подобро опремените легионери се наоѓале во центарот на војската за сметка на послабо опремените кои се наоѓале на крилата.

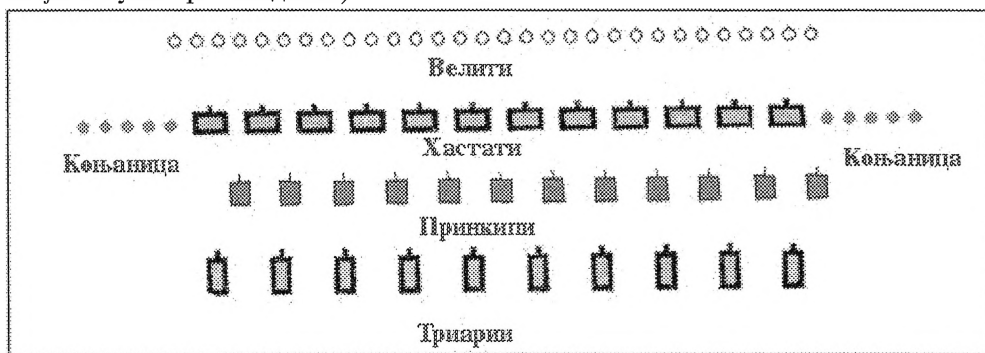
Римската легија вообичаено била построена во три борбени линии. Легионерите во првите борбени редови биле наречени хастати. Оваа борбена линија ја сочинувале најмладите војници во легијата кои биле и воено најнеискусни, а името го добиле според копјето кое било карактеристично за нив (*hasta*). Освен хастата биле вооружени и со две кратки копја, пилум (*pilum*), што се фрлале кон непријателските редови пред да дојде до блиската борба со мечеви. Имало два пилума лесен и тежок, а името ги објаснува функциите на двете копја. Имено полесниот се фрлал прв и имал поголем дофат, додека потешкиот имал помал дофат и се фрлал кон непријателот од непосредна близина. Најопасното вооружување од арсеналот на легионерите секако бил краткиот шпански меч (*gladius hispaniensis*), што станал омилено оружје во легионерските редови благодарјќи на можноста за задавање на смртоносни и тешки повреди.

Втората линија ја сочинувале принкипите, поискусните легионери кои биле речиси исто опремени како и хастатите. Првите

две линии на хастатите и на принкипите со заедничко име биле наречени антепилани (бидејќи стоеле пред пиланите или триарите).

Третиот ред бил составен од триарии (*triarii*). Во нивните редови се наоѓале ветераните од претходните војни и тие имале задача да ја обезбедуваат отстапницата на легијата од бојното поле. Биле опремени со, за нив карактеристичното долго копје од два метра. Зад нив стоеле рорариите (*rorarii*) и акенсите (*acensi*) - лесно вооружените легионери. Подоцна овие две линии се сплотиле во борбените редови на велитите, лесно вооружената пешадија, која била опремена со кратки копја и била карактеристична по волчјите кожи кои биле ставани врз шлемовите на легионерите.

Со ваков едноставен систем на распоредување на легијата на бојното поле, не се применувале тактики и маневри, нешто по што римската легија ќе биде славна во подоцнежниот период. Оваа слабост се покажала во првиот судир со не-латински непријатели од типот на Галите, кои како што бележи римската традиција го опустошиле градот Рим во 390-тата година п.н.е. Се мисли дека од тогаш започнала поделбата на борбената линија на хастати, принкипи и на триарии (велитите никогаш не биле распоредувани во борбените редови туку секогаш настапувале таму каде што имало најмногу потреба од нив).

Табеларен приказ на легијата во III-век п.н.е., според Полибиј

Римската легија станала моќна сила благодарејќи на организираноста во сопствените борбени редови. Еволуцијата на легијата бил долг процес кој започнал во моментот кога Римјаните започнале да војуваат против латинските соседи, па се до ширењето на моќта на Рим надвор од границите на Апенинскиот Полуостров во III век п.н.е.

За настапот на легијата во битката не може многу да се расправа од проста причина, што околностите се разликуват од една за друга битка и секоја битка е различна. Според тоа легијата би се распоредила на бојното поле во својот класичен распоред - на три стандардни линии, а на почетокот од битката први напаѓале

рорариите, кои со своето лесно вооружување имале за цел да ја отпочнат битката и да ги увидат слабостите на непријателската формација и поставеноста на бојното поле. Откако ќе завршеле, се повлекувале зад линиите на антепиланите и тогаш на ред доаѓале хастатите. Доколку првата линија не успеала да се пробие низ непријателските редови тогаш хастатите се повлекувале низ редовите на принкипите и тогаш редот бил на нив да ја добијат битката. Ако и принкипите не успеале да ги пробият непријателските редови, тогаш сите заедно се повлекувале низ редовите на триариите, кои со своите долги копја имале за цел да го направат последниот напор, и или да ја добијат битката, или да го спасат остатнатиот дел од легијата во нејзиното повлекување. За триариите е карактеристично тоа што тие многу поретко биле ангажирани во жарот на борбите, па затоа многу често останувале во заднината и оттаму се појавила изреката *gem ad triarios redisse* (работата дошла до триариите).

Манипулата претставувала новитет во римската легија. Била составена од две кентурии (а секоја кентурија броела 60 легионери), па според тоа броела 120 легионери. Се мисли дека Римјаните започнале да ги распоредуваат легионерите во манипули за време на Самнитските војни (343-341, 326-304 и 298-290 год. п.н.е), кога условите на бојното поле барале поразумно распоредување на војската. Трите борбени редови на хастатите, принкипите и триариите биле задржани само што сега биле видоизменети така што секој борбен ред бил групиран во 10 манипули од по 120 легионери. Триариите биле посебен случај бидејќи за нив сигурно знаеме дека никогаш не ја надминувале бројката од 600 легионери во рамките на една легија, па според тоа нивната борбена линија била распоредена во 10 манипули од по една кентурија или 60 легионери. Велитите кои претставувале речиси една третина од легијата, не биле организирани во манипули, туку рамномерно биле распоредени по воените редови на бојното поле. Како што ни пишува Полибиј, легијата била составена од три борбени реда на хастати и принкипи, кои броеле секој по 1.200 легионери распоредени во точно 10 манипули од по 120 легионери, и од редовите на триариите од 600 легионери со 10 манипули од по 60 легионери. Плус секоја легија располагала со 1.200 велити и 300 коњаника. Од ова може да се види дека распоредот на легионерите во манипулите, зависел од староста и од имотот што го поседувале граѓаните. Акенсите и рорариите биле најсиромашните регрути и бидејќи биле и најмлади, секако биле најспособни за брзо маневрирање, со што не биле вметнати во манипулите туку биле рамномерно распоредени низ трите борбени редови. Хастатите биле најмладите од подобро стоечките граѓани, а триариите биле најискусните ветерани.

Ваквиот распоред можел да се одржува само со строга дисциплина, а заслужните за тоа во секоја војска се секако заповедниците. Како први офицери (условно речено од денешен аспект) во легијата биле воените трибуни. Овие аристократи од богати патрикиски фамилии, ја користеле оваа воена функција за здобивање на политички поени за нивната понатамошна кариера во сенатот, или за некои престижни магистратури (државни функции). Воените трибуни немале свои единици со кои заповедувале, освен во исклучителни ситуации. Нивната улога би можела да се спореди со улогата на денешните членови на Главниот штаб на една армија, каде разни офицери му помагаат на генералот во донесувањето на одлуките како советници или дејствуваат како офицери за логистика. Воглавно воените трибуни им помагале на преторите и на конзулите во воените походи, биле дел од неговата свита, ги регрутирале легионерите, дејствувале по негова наредба и во негово име и тн.

Следни по чин во легијата биле кентурионите, а името кажува дека заповедале со кентуријата. Бројот на кентурионите во легијата бил шеесет и не се менувал бидејќи во речиси сите епохи на римската држава бројот на кентуриите во легијата бил ист. Од Полибиј дознаваме дека Римјаните не барале нешто посебно за положбата на кентурион. Тој пред се требало да биде авторитетен и да има особини на цврста и непоколеблива личност. Од него се очекувало да претставува пример за легионерите кои биле под негова команда, да учествува во битката и ако биде потребно да загина. Неговата должност била да ги вежба легионерите од својата единица, да врши надзор на нивната воена опрема, облеката, храната, да присуствува на спроведувањето на казните и да внимава на дисциплината и однесувањето на легионерите во камповите, но и на бојното поле. Како знак на нивната должност и положба била виновата прачка, што симболизирило дека тие поседувале судска власт за полесни казнени случаеви и казните да ги спроведуваат на дело.

Кентурионите биле избирани од воените трибуни, но се разбира со знаење и одобрение на конзулите и преторите (заповедник на легија). За секоја манипула биле избирани по двајца кентуриона. Ова било направено со цел манипулата во текот на битката, да не биде оставена без заповедник. Првиот избран кентурион, најверојатно ја носел титулата *prior* и стоел на десната страна од манипулата за време на битката, додека пак вториот кентурион заповедувал со левата страна и ја носел титулата *posterior*. Во отсуство на првиот кентурион, вториот ја преземал неговата улога како главен командант на целата манипула. Од трите линии на легијата, онаа на триариите била најпочитувана, па според тоа кентурионите со чин *prior* на триариите биле пред оние на принкипите. Кентурионите со чин *prior* на принкипите се разбира

биле пред тие на хастатите. Бидејќи секоја манипула во легијата носела број од 1 до 10, веројатно имало некаква скала за напредување во кариерата почнувајќи од вториот кентурион на десеттатата манипула па се до првиот кентурион на првата манипула. Скалата на напредување би изгледала вака: кентурионот би ја започнал кариерата на најниско ниво, како втор кентурион на десеттата манипула на хастатите. Неговиот чин би бил *Decimus Hastatus Posterior*. Потоа можел да напредува кон чинот прв кентурион на првата манипула на хастатите (*Primus Hastatus Prio*), за потоа да стигне до чинот на првиот кентурион на првата манипула на принкипите (*Primus Princeps Prior*) и на крај да стигне до престижниот чин на првиот кентурион на првата манипула на триариите.

Првиот кентурион на првата манипула на триариите, или попознат како *Centurio Primus*, подоцна како *Centurio Primipili* или *Primipilus*, имал многу видна улога во легијата. Тој се наоѓал на исто ниво по чин со воените трибуни, учествувал на состаноците во воениот совет, под негова команда бил орелот на легијата.

Реформата на Гај Мариј за римската историја е исклучителна зашто благодареејќи на неа Рим се воздигнал во статус на империја, распространета на три континенти. Гај Мариј направил реформа во војската и и дал нов изглед на легијата. Првото нешто е создавањето на новата единица во легијата, а тоа е кохортата. Иако нему не може да му се припише славата за создавањето на кохортата, зашто ја имало пред него, уште во време на шпанските походи, сепак после Гај Мариј сите легии ја вклучувале оваа тактичка формација. Значи кон крајот на вториот век, легијата составена од 30 манипули била реорганизирана во 10 кохорти. Секоја кохорта била составена од 3 манипули, а секоја манипула содржела по 2 кентурии, додека пак секоја кентурија се состоела од 80 легионери на чело со кентурион. Се на се, секоја кохорта отприлика имала од 480 до 600-тини легионери (сигурно знаеме дека првата поради нејзиниот престиж, секогаш броела по 800 легионери). На бојното поле во зависност од топографијата, кохортата можела да се распореди во една или во две борбени линии, но многу почест бил случајот со три борбени линии, а секоја легија во ваквиот распоред броела околу 5.500 легионери. Следниот чекор бил вооружувањето на легионерите и нивната опрема. Од сега државата го презела трошокот за наоружувањето и опремувањето на сите легионери. Кохезијата и изедначувањето станале основа на новата легија. Секој легионер бил дел од *contubernium*, или дел од осумината кои го делеле шаторот каде заедно спиеле, јаделе со што се создала една длабока врска на заедништво и припадност кон одредена едница. Мариј го решил проблемот на мобилноста и ефикасноста на легијата, така што се ослободил од граѓанската толпа која ги следела легиите на нивните походи. Во таа

толпа на луѓе, спаѓале робовите кои ја носеле опремата на легионерите, трговците на робови и друга стока, проститутките и тн. Сите тие дополнително ги отежнувале походите, па според тоа Мариј наредил да се отстранат сите невоени лица подалеку од воените логори, а новина е и тоа што наредил сите лични работи, заедно со воената опрема и опремата потребна за градење на кампот, сами да ги носат легионери. Така опремени и натоварени со дури и по 40 кгр. опрема на себе, легионерите морале да маршираат и да се приспособат на условите и на топографијата на областа каде што војувале. Заради ова од современниците популарно биле наречени "Маријеви мулиња".

Друг новитетот во I век се секако римските воени ознаки. Се претпоставува дека Гај Мариј го вовел орелот како ознака на легијата. И пред тоа легиите користеле статуи на волци, минотаури, орли, коњи и на диви свињи како знаци, но секако Мариј е заслужен за стандардизирање на орелот како врховен симбол на легијата поради неговата поврзаност со римскиот врховен бог, Јупитер. Орелот на легијата или *aquila*, може да се спореди со денешните ознаки на обележување на армиските единици. Фигурата на орелот била изработена од злато прицврстена за стап, носена и чувана од *aquilifer*. Орелот бил симбол со морално значење, и голема срамота било доколку се случело да го загубат орелот во текот на битката. Па според тоа орелот бил строго чуван, дури имал и посебен шатор, се наоѓал веднаш до шаторот на конзулот, во воениот камп каде што преноќувала легијата. Неговото значење било толку големо што римската држава знаела да оди и во војни само за да ги врати овие важни симболи, каков што бил случајот со Август и походите во Германија (///) каде се барале орлите на легиите на Варон, како и орлите на исток загубени од Крас во војната со Партите (////). Како ознака на манипулата служел *signum*, сребрена дланка во знак на стоп, што била прицврстена на стап, а под раката се наоѓал диск со бројка, што веројатно ја означувала манипулата во рамките на легијата. Секоја манипула си имала свои симболи и секоја манипула си ги чувала своите ознаки, за разлика од орелот, кој бил чуван само од првата кохорта на секоја легија. Ознаките освен моралното значење за римските легионери имале и практично значење. Во хаосот на битката служеле за распознавање на единиците и служеле како збирно место на легионерите за да се ориентираат на бојното поле. Треба да се да се напомене дека сите легионери кои биле задолжени и удостоени со честа да ги носат легионерските ознаки, преку своите униформи носеле обично животински кожи, најчесто волчјата.

Последиците од оваа реформа се многу значајни. Римската држава сега била способна за сериозни освојувања и територијално проширување за сметка на соседните народи. Доказ за тоа е

турбулентниот период од I век п.н.е. кога војсководците од типот на Гај Мариј, Л. Сула, Г. Помпеј и Г. Цезар со помош на војската се прославили во фантастичните и дотогаш невидени подвизи како што е примерот со Цезар и неговите експедиции во Британија, за која се мислело дека е земја на непознатото. Легијата се претворила во моќно политичко оружје, способна да создава и уништува кариери, чија што лојалност можела да се купи со злато. Всушност легионерите барале заштита од своите војсководци, како на пример доделување на имот после службата во замена за лојалност, нешто што не му било непознато на Сула кој прв го увидел ова. Легијата основана по овој систем продолжила да функционира како таква и суштински промени нема да се случат во иднина се до моментот кога пропаднал римскиот свет во Западна Европа, со што престанала да постои и легијата како борбена формација.